

OARE – PARTICULĂ EPISTEMICO-EVIDENȚIALĂ ȘI/ SAU MODIFICATOR DE FORȚĂ ILOCUȚIONARĂ?

CECILIA MIHAELA POPESCU

Universitatea din Craiova
cecilia.popescu@edu.ucv.ro

Cuvinte-cheie: *particulă modală, modalitate epistemică, evidențialitate, marcator discursiv, limba română.*

Keywords: *modal particle, epistemic modality, evidentiality, discourse marker, Romanian language.*

1. PRELIMINARII¹

Statutul morfosintactic și valoarea semantică a lexemului *oare* în limba română actuală continuă să dea naștere la diverse întrebări și puncte de vedere. Cele câteva studii existente în literatura lingvistică românească și străină au surprins mobilitatea și polifuncționalitatea discursivă a acestui cuvânt, care a fost analizat ca: (i) adverb modal epistemic („modal epistemic particle” sau „modal intensifier”, așa cum apare denumit în *Grammar of Romanian* (GR 2013: 541, 583, 618)), de actualizare/emfatare a *incertitudinii* sau a *îndoielii* locutorului; ca (ii) marcă suplimentară a actului de întrebare (v. GALR 2008, II: 714–715) sau particulă interogativă (v. Farkas 2010: 87–124); ca (iii) adverb-particulă (semiadverb) care exprimă, în enunțuri interogative, „incertitudinea asupra răspunsului posibil” (v. DIG 2020: 447) așteptat din partea interlocutorului sau ca (iv) formant în structura pronomelor, adjectivelor și adverbilor nehotărâte (*oarecare, oarecine, oarece, oarecum*, care în limba actuală funcționează și ca aproximatori), cu semnificația originară de „alegere liberă” (Dinică 2012: 154).

Plecând de la aceste constatări, studiul de față își propune să facă o analiză comprehensivă (bazată pe un corpus bogat de limbă literară și, mai cu seamă, de limbă vorbită) a comportamentului funcțional și semantico-pragmatic al acestei unități lexicale (cu referire exclusivă la tipurile de funcționare descrise sub (i), (ii), (iii)), în încercarea de a demonstra următoarele ipoteze de cercetare:

(i) *Oare* are o funcționare complexă, ceea ce face dificil de realizat o reducere tranșantă între semnificația modală și cea de operator de forță ilocuționară.

¹ Este o mare bucurie, un privilegiu și o onoare deosebită pentru mine să contribui la acest volum dedicat unui profesor drag și unui lingvist și pragmatician de înaltă ținută academică, căruia îi urez, la ceas aniversar, să ne trăiască „întru mulți și binecuvântați ani!”.

(ii) *Oare* este o *particulă discursivă* (cf. Egg și Mursell 2017: 15–48), utilizată (opțional) exclusiv în anumite tipare frastice interrogative, în care poate avea valori semantico-modale diverse, de natură: epistemică și/sau evidențială sau mirativă, asemenea, de exemplu, adverbului din limba germană *wohl* (v. Weber 2020: 334–363; Ivan 2013: 122–138) sau adverbului din limba spaniolă *acaso* (Sučić 2019: 279–312).

(iii) În plus, *oare* pare să dezvolte în limba română actuală diferite valori pragmatico-discursive (vom vedea că în anumite ocurențe funcționează ca marcă conclusivă, reformulativă, metalingvistică etc.), glisarea unor mărci modale și/sau cu funcționare în zona evidențialității către diverse și bogate semnificații discursive și/sau pragmatice, interacționale, fiind deja semnalată în literatura de specialitate (Traugott 2007: 139–157; Detges și Waltereit 2007: 61–81; Josep Cuenca 2013: 181–217; Degand, Cornillie, Pietrandrea 2013a și b sau Fedriani și Sansò 2017).

Așa cum am spus anterior, studiul de față se bazează pe exploatarea unui corpus bogat și variat, construit din secvențe de limbă română vorbită (transcrise în CoRoLa, CORV, IVRLA, IVRLA IV II, CLRVN – v. Bibliografia), dar și dintr-un un microcorpus de limbă română literară, extras din diferite lucrări normative ale limbii române (GALR, GR), din dicționare explicative sau din numeroase texte literare (baza *Archeus.ro*).

Luând în calcul toate aceste aspecte, demersul nostru se configurează în jurul unui singur capitol central (cu excepția introducerii și a considerațiilor finale), structurat în două subcapitole, și anume: o primă parte va fi dedicată descrierii originii și creionării comportamentului funcțional al particulei *oare* în limba română actuală; partea a doua va încerca să propună un model de re-analiză (pe baza unor teorii sintactice și semantico-pragmatice recente și pe baza corpusului analizat), în încercarea de a demonstra că *oare* este o *particulă discursivă al cărei rol fundamental este acela de a modifica forța ilocuționară a enunțului de apartenență, adesea din perspectiva condițiilor de reușită* (v. Egg și Mursell 2017: 15–48).

2. OARE – PARTICULĂ EPISTEMICO-EVIDENȚIALĂ ȘI/SAU MODIFICATOR DE FORȚĂ ILOCUȚIONARĂ?

2.1. *Oare* – scurtă privire diacronică

Originea cuvântului *oare*, atestat pentru prima dată în limba română, în anul 1404 (apud RDW, s. v. *oare*), conduce la forma verbală de indicativ prezent (*VOLET – pers. a 3-a, sg.) a verbului latin *VOLĒRE² (apud RDW, DER, DLR, DIG, s. v. *oare*), a cărei evoluție pare să fie următoarea: Lat. *VOLET > Rom. veche *voare > vare (> va) și *oare*. Cu alte cuvinte, atât particula -va, pe care o regăsim aglutinată în structura unor forme pronominale nehotărâte (*careva*, *cineva*, *ceva*),

² Este vorba despre forma regularizată de indic., prez., 3sg. a verbului VELLE din latina clasică, echivalentă așadar cu forma VULT.

cât și adverbul *oare*, folosit frecvent azi mai cu seamă în registrul oral și, în general, în limbajul colocvial, par să aibă la bază același etimon latin, i.e., o formă verbală volitivă, deziderativă (v. și Zafiu 2012: 423; Giurgea 2018: 420–422). Cu valoare de marcă interogativă, *oare* este atestat, se pare, spre mijlocul secolului al XVII-lea (Zafiu (2012: 425) arată că, în DLR, prima citare cu această valoare provine din anul 1644).

În sinteză, acest proces evolutiv de gramaticalizare a unui verb deziderativ într-o marcă discursivă de actualizare a raportului disjunctiv poate fi schițat în maniera propusă de Giurgea (2018: 421): „[The] environment might explain how verbal forms of “want” became disjunction markers: “he/you may want X, he/you may want Y, in both cases Z” → “whether X or Y, then Z” (Giurgea 2018: 426).

În ceea ce privește parcursul diacronic al cuvântului analizat, subliniem doar faptul că, în limba română veche, *oare* are două tipuri fundamentale de utilizări, și anume:

(i) apare în foarte multe texte cu valoare de *conector disjunctiv*, în utilizări corelative, de tipul: *oare*. . . *oare* sau *vare*. . . *vare*. . . sau *veri* . . . *veri* . . . (GR 2013: 522)³, în care leagă diferiți constituenți ai enunțului, de origine nominală, verbală, adjectivală etc., așa cum se poate observa și în exemplele de sub (1):

- (1) a. să vă fi fostu și bogatū și săracū, **oare** mare, **oare** micū, **vare** bătrānū, **vare** tânăru (CC2 1581: 538, apud DIG 2020: 448)
- b. Și împreună numai înaintea judecătōriului sta-vām cu frică, și cu cutremur mult, să va fi fost și bogat, sau și sărac, **oare** mare, **oare** mic, **vare** bătrān, **vare** tână, să e domn, să e boiari, **oare** bărbat, **oare** muiare, **vare** cinstit, **oare** fără de cinste (Coresi, *Carte cu învățătură*, 603, apud Zafiu 2012: 424)
- c. Și atunce **oare** se va proslāvi, **oare** se va rușina (Coresi, *Carte cu învățătură*, 120, apud Zafiu 2012: 424)

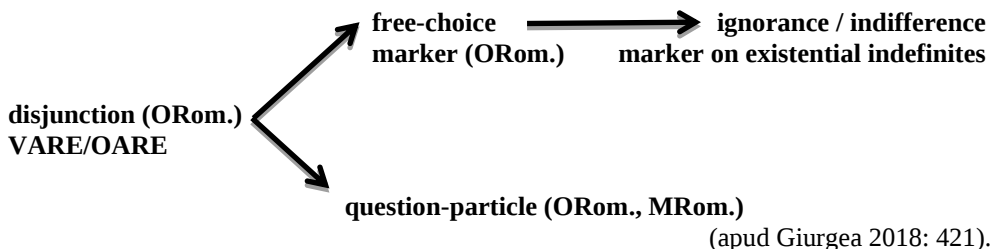
(ii) funcționează ca *adverb interogativ* (cf. *au doară*, *au doară*, *au nu*, *au nu* . . . *doară*) utilizat în interogații totale (sporadic în sec. 16-18; GR 2013: 541 – v. *infra* (2)).

- (2) ispitiți duhurile: **oare** de la Dumnezeu sânt? (CPr. 1566: 198, apud DIG 2020: 448)

De fapt, aceste două tipuri de utilizări, cea disjunctivă și cea de adverb/particulă interogativă, se întâlnesc și în cazul lui *ori* sau *au* (Giurgea 2018: 402; DIG 2020: 448) și sunt ilustrative pentru sublinierea legăturii puternice, biunivoce, dintre acest tip de conectori și *diferitele mărci ale irealității* (ca, de exemplu, anumite mărci interogative, particule dubitative etc.), în sensul propus de Zafiu (2012: 425), și anume că: „(a) marcatorii de irealitate (forme de conjunctiv, forme deziderative, care intră și în componența indefinitelor) devin conectori – sau

³ Acest tip de utilizare (similar cu cel al construcției disjunctive *ori...ori* din limba română actuală sau cu funcționarea lui *vel* în limba latină – v. Giurgea 2018: 424) poate fi un argument puternic în favoarea originii cuvântului analizat într-un *verbum voluntatis* latin.

(b) conectorii ajung să funcționeze ca mărci de irealitate” (v. Zafiu 2012: 425). O astfel de evoluție poate fi schematizată astfel:

2.2. Oare – distribuție sintactică

În ceea ce privește comportamentul sintactic al cuvântului analizat, subliniem faptul că *oare* are o distribuție sintactică restrictivă în limba română actuală, acest cuvânt nefiind compatibil cu enunțurile asertive sau imperative și apărând exclusiv în anumite tipare frastice interogative⁴, i.e. în interogative totale (v. *infra* ex. 3), parțiale (ca sub (4)) sau în interogații retorice (ca în (5)):

- (3) O fi având el **oare** pui? (G. Topîrceanu/ O. Cazimir, *Ariciul*, în *Archeus.ro*)
- (4) Un buciom se aude în codri. Ce-o fi **oare**? (Alecsandri, T. II 62, apud DLRLC)
- (5) Vei pricepe-acuma **oare** Soarta cu-a ei taină mare? (Alexei Mateevici, *Fie voia ta!*, în *Archeus.ro*)

În toate aceste construcții sintactice, ocurențele sale au caracter opțional, în sensul că *oare* poate să lipsească din structurile interogative fără să afecteze semnificația globală a enunțului sau modalitatea de enunțare interogativă (cf. (6) cu (7)).

- (6) Care **oare** va fi rezultatul final al acestei căi? (Bălcescu, O. II 9, apud DLRLC)
- (7) Care **Ø** va fi rezultatul final al acestei căi?

În plus, așa cum se observă și din exemplele anterioare, *oare* manifestă o foarte mare mobilitate și libertate de poziționare la nivelul enunțului. Acesta poate să apară fie în poziție inițială (ca sub (8)), fie în poziție mediană (parantetică, marcată adesea grafic prin virgulă și, la nivel suprasegmental, prin pauze – v. *supra* (3), (5), (6) și *infra* (9)) sau, mai rar, chiar în poziție finală (v. *supra* (4)):

- (8) **Oare** suntem orbi să nu vedem că istoria se repetă? (CoRoLa)
- (9) Sunt, **oare**, până de pasăre rătăcită-n agonia zborului? (CoRoLa)

⁴ De exemplu, *oare* nu este compatibil cu întrebările disjunctive, de tipul: **A făcut asta, oare nu-i așa?* (apud Ivan 2013: 125).

În ceea ce privește asocierea cu diferite moduri și timpuri, *oare* se combină cu toate timpurile indicativului (ca în (10), (11), (12), (13)), cu modul condițional-optativ (ca în (14), (15)), cu prezumtivul (ca în (16), (17)) sau cu modul conjunctiv (ca în (18), (19)):

- (10) Nu-i **oare** un miracol? (CoRoLa)
- (11) S-a schimbat, **oare**, viteza de rotație a planetei? (CoRoLa)
- (12) Dan era îngrijorat. ++De ce **oare** era îngrijorat Dan? (CLRVN, p. 171)
- (13) Ministrul de Finanțe german va fi **oare** viitorul președinte al Eurogrup? (Reverso.net)
- (14) Ce-aș gândi eu **oare**, dacă n-aș fi floare? (CoRoLa)
- (15) Cine ar fi crezut **oare**, că într-un salon de spital românesc, (...), încape atâta dragoste frățască? (https://elijah.ro/ro/jurnal/jurnal_de_voluntar/duminica-pacii/)
- (16) Cum o fi **oare** să duci o viață fără regrete? (<https://www.linkedin.com/pulse/cum-o-fi-oare-s%C4%83-duce-via%C8%9B%C4%83-f%C4%83r%C4%83-regrete-diana-popescu/?originalSubdomain=ro>)
- (17) O fi **oare** anevrism cerebral? (SfatulMedicului.ro)
- (18) Să fie, **oare**, o incertitudine? (CoRoLa)
- (19) Să fi fost **oare** un vis? (Reverso.net)

În interiorul unor construcții sintactice de acest tip, *oare* focalizează întregul enunț sau anumiți constituenți (20) și se asociază cu diferiți modalizatori lexico-gramaticali sau cu pronume și adverbe nehotărâte cu sens generic (*e posibil/e probabil/e firesc, se poate, trebuie, cumva, ceva, asta* etc.) (21).

- (20) GC: ATUNCEA dumneaei m-a luat. + în școală nu eram foarte bun.
+++ ă ↑ ++ nu eram ↑ +++
MC: pentru că erai rebel **OARE** ↑ + sau de ce?
GC: cred că nu-mi plăcea foarte mult. (CLRVN, p. 240)
- (21) **Oare** nu cumva nenea Martin a dat raita pe la d-ta pe-acasă? (Creangă, P., apud DLRLC)

Trebuie totuși subliniat faptul că, în funcție de poziționarea sa la nivelul enunțului interogativ, *oare* poate să focalizeze constituentul situat în imediata sa vecinătate, acesta din urmă fiind marcat cu un accent special ascendent (Ivan 2013: 130–134), așa cum se observă în exemplele de mai jos:

- (22) a. **Oare** fata a spart o farfurie ieri? (apud Ivan 2013: 132)
- b. FATA **oare** a spart o farfurie ieri? (apud Ivan 2013: 132)
- c. Fata A SPART **oare** o farfurie ieri? (apud Ivan 2013: 132)
- d. Fata a spart O FARFURIE **oare** ieri? (apud Ivan 2013: 132)
- e. Fata a spart o farfurie IERI **oare**? (apud Ivan 2013: 132)

De fapt, în astfel de contexte interogative, locutorul apelează la o întreagă strategie discursivă, căci, prin accentuarea specială a elementului focalizat de cuvântul *oare*, nu face altceva decât să ofere alternative de răspuns interlocutorului său (Ivan 2013: 132–133). De exemplu, Ivan (2013: 132–133) arată faptul că la un

enunț de tipul lui (22b) răspunsul posibil ar putea fi: „**Da**, FATA a spart o farfurie ieri”, dar și „**Nu**, BĂIATUL a spart o farfurie ieri (și nu fata)” (apud Ivan 2013: 132–133), iar, la enunțul de sub (22d), interlocutorul ar putea interveni cu un răspuns favorabil, de tipul: „**Da**, fata a spart o farfurie IERI”, dar și cu un răspuns negativ, de tipul: „**Nu**, fata a spart o farfurie AZI” (apud Ivan 2013: 133).

Această funcționare ca „marker of prosodic focus”, cum îl numește Ivan (2013: 132), se înregistrează doar în cazul în care *oare* nu este plasat la periferia stângă a enunțului interogativ, ci în poziție mediană sau, mai rar, finală. Această aptitudine focalizantă a cuvântului analizat poate să justifice și utilizarea lui ca element component din structura unor pronume și adverbe nehotărâte, antepus bazei pronominale/adverbiale pe care o emphasizează (v. infra ex. 26), modificându-i, în fapt, polaritatea/semnificația originară (*oarecine*, *oarece*, *oarecum* etc.), dar poate justifica totodată și co-ocurența/compatibilitatea sa frecventă cu alți focalizatori mai puternici, precum *chiar* (Farkas 2022: 226) sau *totuși*.

(23) (**Oare**) (**chiar**) nu se poate face nimic? (Farkas 2022: 226)

(24) Am oprit odată un coleg, un critic literar, pe scările de la România literară, și am început să-i pun aceeași întrebare. „Cum crezi? Eu cred așa, dar **oare totuși** nu-i o greșeală?”. Și am fost foarte jignită de faptul că părea foarte dezinteresat. (CoRoLa)

Atunci când *oare* este însă plasat la periferia stângă a enunțului interogativ (22a), funcționarea sa ca focalizator se neutralizează. De fapt, calitatea sa de marcă de focalizare se poate păstra și în ocurențe ca cele de sub (22a), în care *oare* poate să focalizeze întreg enunțul interogativ sau pe oricare dintre constituenții acestuia (Ivan 2013: 132), dezambiguizarea realizându-se doar la nivelul contextului mai larg de care aparține enunțul interogativ cu *oare*. Aceasta înseamnă că un enunț ca cel de sub (22a) poate avea un sens contextual specific sau poate fi echivalent cu semnificația oricăruia dintre enunțurile de sub (22b, c, d, și e) (v. și Ivan 2013: 132).

De asemenea, trebuie subliniat faptul că, în astfel de enunțuri, ca cel de sub (22a), pe care urmează să le analizăm detaliat în continuare (acestea reprezentând, de fapt, situațiile discursive care pun cele mai mari probleme interpretative), semnificația lui *oare* este puternic dependentă de contextul discursiv, ceea ce conduce la ipoteza provizorie conform căreia *oare* „is a type of a Q-particle, overt when it has a function in discourse and covert when it does not” (Ivan 2013: 137).

2.3. *Oare* – valori discursive

Așadar, la nivel discursiv, valorile cu care apare *oare* în structurile interogative totale, parțiale sau retorice, în limba română actuală sunt complexe și diverse și adesea foarte greu de distins una de cealaltă. Am văzut anterior că *oare* este o particulă interogativă care are și anumite proprietăți discursive, sensul său propozițional de bază fiind, se pare, acela de exprimare a unei anumite forme de îndoială („expressing a form of doubt” – Ivan 2013: 130):

when the speaker feels a need to include *oare* within the utterance, this particle seems to behave very similarly to *overt Q-particles* as described by Hagstrom (1998) and Cable (2007). *Oare* could be a phonological remnant of a Q-particle which has retained or possibly added some discourse properties. When this added shred of doubt has no reason to be expressed, a phonologically void version of *oare* would merge with the focused constituent and then raise above the TP layer. When the speaker desires to use *oare*, the interrogative particle becomes phonologically salient in order to add extra meaning at the level of discourse.

Într-adevăr, valorile discursive ale lui *oare* care se regăsesc în cele mai multe ocurențe pot fi rezumate la următoarele categorii semantico-modale: *epistemic*, *evidențial*, *mirativ*.

Semnificația modală epistemică apare în contexte în care locutorul manifestă grade de certitudine diferite sau în care își exprimă incertitudinea asupra posibilului răspuns pe care l-ar primi la întrebarea sa, acesta îndoiindu-se de faptul că interlocutorul ar putea să îi ofere un răspuns pertinent. În astfel de ocurențe, *oare* este echivalent cu semnificația unor adverbe epistemice de tipul: *poate*, *probabil*, *care*, de altfel, sunt adesea redate explicit în același context, în replicile care constituie o variantă de răspuns, așa cum se observă și din exemplele de mai jos:

- (25) poate dorim de atâtea ori și poate am încercat și n'am reușit să ne lepădăm de unele sau altele dintre păcatele noastre. Și **oare** de ce? Poate pentru că nu am făcut destulă curățenie în viața noastră. (CLRVN, p. 52)
- (26) **A:** nu știu. de ce să spun omului # dup-aia să mă scuip-n față?
B: <ı da' NU te scuipă-n față>↓ e vorba doar **oare** tu nu: îl AJUȚI?
poate el are *oriCUM* îndoieli [ă poate-i stimulezi și tu (IVRLA II, p. 60)]
- (27) să vedem dacă înțelegem ↑ ceva din aceste propoziții. +++ Dan era îngrijorat. ++De ce **oare** era îngrijorat Dan? ++ puteți să-mi dați un răspuns? . (CLRVN, p. 171)
- (28) Măi să fie, zise capra, / **Oare nu cumva** pe-aici / A trecut bătând la ușă / Într-o glumă, moș arici? (<https://lyricstranslate.com>)

Semnificația evidențială se întâlnește în contexte discursive în care *oare* apare alături de diferite mărci evidențiale (prezumtiv, conjunctiv, verbe de cunoaștere la condițional etc.), în care este actualizată o inferență de natură speculativă, așa cum se observă și din exemplele de mai jos:

- (29) a. **Oare să fi venit** Ion? (GR 2013: 47)
 b. **Să fi plecat oare** trenul? (GR 2013: 244)
- (30) Mihai, **oare să fi existând** strigoi? (Duiliu Zamfirescu)

În astfel de structuri interogative (cu nuanță retorică⁵, de cele mai multe ori), care nu necesită în mod obligatoriu un răspuns sau al căror răspuns așteptat este

⁵ Este vorba despre acele *întrebări puternic orientate*, în taxonomia propusă de Șerbănescu (2002: 120-131), prin care locutorul, chiar dacă nu solicită un răspuns din partea interlocutorului său, îl direcționează pe acesta către o anumită perspectivă vericondițională.

mai degrabă negativ sau unul de respingere, locutorul exprimă o supoziție sau ideea că se gândește (31) ori că se întreabă (32, 33), deci că, în general, caută răspunsuri. Și aceste semnificații apar adesea marcate explicit în context, așa cum se poate observa și din exemplele de mai jos:

- (31) C: a ↑ da ? n_ am știut.
 A: da ↓ este tot zodia gemeni. mă gândeam acum ↓ există **oare** în zodia asta ↑ ↓ dă actori foarte ↑ foarte buni ?
 C: nu știu . în orice caz este o zodie de aer ↓ o zodie căreia îi place mișcarea ↓ și eu ăm eu am șansa (CLRVN, p. 258)
- (32) B: ă: da și da . am m: ↑ în general m: vrem să fim părinți cu normă întreagă ↑ și + nu ne-am dorit o bonă care să stea în permanență cu noi ↓ cu toate că ajutorul unei bone este binevenit ↑ în schimb avem ă un <F cadou> ↓ ca să zic așa ↓ o mană crească de la Dumnezeu ↑ ă avem o vecină ↑ ++ a cărei menire e să crească copii ↓ aş spune ↑ ă <F foarte> frumos ↓ și uite aici am să ↑ am să: ridic un semn de întrebare . de ce <F **oare**> la știri ↑ sau mă rog când aflăm despre cazurile asistenților maternali ↓ aflăm doar despre cei care lovesc ↓ care <F bat> ↓ care ard cu <F țigara> ↓ careucid ? (CLRVN, p. 254)
- (33) MC: a topit-o] ↑ + cum spunei.
 GC: exact.
 MC: pe dinăuntru.
 GC: pe dinăuntru. +++
 MC: dar nu era **OARE** ↑ +++ nu. ++ altceva vreau să vă-ntreb. ++ credeți că ↑ + acest ↑ + altfel de dans ↑ + se poate face ↑ + ă ↑ + fără să ai ↑ + pașii aceștia de + de studiu clasic? (CLRVN, p. 243)
- (34) Dar **oare** să-l credem pe domnul Președinte atunci când spune că se opune ferm numirilor făcute pe criterii politice? (<https://www.mediafax.ro/editorialistii/comentariu-sorin-avram-oare-sa-l-credem-pe-domnul-presedinte-19762892>)

Sub (34), atitudinea locutorului este în contradicție cu segmentul discursiv: *domnul Președinte a spus că se opune ferm numirilor făcute pe criterii politice*. Locutorul pare că se întreabă sau speculează, dar poate să își surprindă interlocutorul cu deținerea unor date concrete în raport cu topicul supus întrebării, ceea ce se și întâmplă ulterior, când afirmă: *Rezultatul? PNL s-a umplut de traseiști politic pentru alegerile locale din septembrie. Domnul Johannis a condamnat, PNL a racolat, PNL a câștigat și viața merge mai departe*. În astfel de ocurențe, care vehiculează un *grad slab de certitudine* (Giurgea (2018: 403) afirmă că „în interogații retorice sensul modal dispare”), *oare* are rolul unei mărci polifonice prin care locutorul induce un punct de vedere (o respingere) obținut printr-o inferență, în general, slabă, subiectivă.

Semnificația mirativă apare la nivel interdiscursiv, în monologuri și dialoguri, presupunând o intonație ascendentă, specială. Locutorul este surprins și iritat totodată de răspunsul interlocutorului și își exprimă îndoiala cu privire la validitatea acestui răspuns, părând că încearcă să îl forțeze pe interlocutor să accepte punctul său de vedere, care este, unul opus (de dezacord). În astfel de

ocurențe (v. *infra* (35), (36), (37) sau (38)), *oare* poate fi glosat prin „mă mir că spui/crezi/faci etc. asta/așa”. De exemplu, mai jos, sub (35), locutorul utilizează particula *oare* în contextul unei interogații retorice, în care își exprimă, cu ironie și sarcasm, poziționarea opusă față de punctul de vedere al interlocutorului său. De asemenea, sub (37), *oare* conotează contrastiv segmentul de discurs aflat la periferia stângă: utilizarea lui *oare* mediază inserția secvenței „Culoare ciudată!”, prin care, locutorul contrazice, de fapt, valoarea de adevăr a secvenței antecedente „Lapte Bio!”: cu alte cuvinte, o culoarea ciudată, neconformă cu cea standard face imposibil de acceptat așa-zisa origine bio a laptelui. Sub (38), utilizarea repetată a lui *oare* exprimă iritarea și sarcasmul locutorului VV, care contrazice indirect, dar vehement, argumentarea lansată în intervenția anterioară a interlocutorului său GF.

- (35) – E prea devreme!
 – **Oare?**! (Giurgea 2018: 414)
- (36) Mintim poporul cu televizorul. **Oare?**! [Nu, nu ei sunt de vină. Noi suntem.] (<https://tausance.ro/mintim-poporul-cu-televizorul/>)
- (37) Lapte BIO! **Oare?**! Culoare ciudată! (<https://www.springfarma.com/blog/mituri-despre-lapte-sanatos-sau-nu-pentru-adulti.html>)
- (38) GF: Și noi am introdus menu’ de treizeci și unu decembrie↓ care pentru toți cetățenii e foarte importantă (sic!). În propunerea [inițială nu exista//
 VV: **OARE** domnu’ Frunda?]
 GF: un termen limită. [E-adevărat? Era à la longue (a la long)
 VV: Dom’le↓ **OARE?** **OARE?**] Domnu’ Frunda↓ **OARE?**
 GF: Da domnu’. Da↓ da.
 LN: Iar acum am văzut la începutul emisiunii↑ domnule Frunda↓domnule Frunda↓// (CLRNVN, p. 453)

2.4. *Oare* – valori pragmatico-discursive

Oare pare să dezvolte în limba română actuală și diferite valori pragmatico-discursive, contextuale, putând funcționa ca marcă concluzivă (39), reformulativă (40), metalingvistică (41) etc. De exemplu, mai jos, în exemplul (39), *oare* poate fi echivalat cu conectorul conclusiv explicit *deci*, având o puternică funcție argumentativă la nivel discursiv: după ce expune o serie de motivații mai mult sau mai puțin subiective, referitoare la vaccinare, locutorul solicită explicit un punct de vedere obiectiv din partea unui specialist. Aceeași solicitare este reformulată, implicit, prin interogația totală introdusă prin *oare*, care ar putea fi glosată astfel: „Deci să mă vaccinez sau nu?”. De asemenea, sub (40), *oare* este echivalent cu o marcă reformulativă, de tipul: *să zicem / aș zice / adică* și are un evident rol de marcă de focalizare. Locutorul MC propune o soluție, o explicație posibilă, foarte subiectivă, pentru aserțiunea anterioară: „nu eram foarte bun” și continuă în aceeași direcție, prin utilizarea disjunctivă a unei interogații parțiale, solicitând interlocutorului său o altă explicație. În schimb, sub (41), *oare* poate fi glosat astfel: „(cred că) se numesc/s-or fi numind ghebe, dar nu sunt sigur/dacă nu mă înșel”. În acest context, *oare*,

plasat la periferia dreaptă, are rolul unei mărci de natură metadiscursivă, locutorul explicând, cu un grad ridicat de subiectivitate, denominarea unui obiect din referențialitatea sa imediată.

- (39) [Am trobocitele mărite. Cu orice vaccin aş face nu am risc de trombi? Nu ştiu ce se va întâmpla. Vreau sfatul unui specialist]. **Oare** să mă vaccinez? (SfatulMedicului.ro)
- (40) GC: ATUNCEA dumneaei m-a luat. + în şcoală nu eram foarte bun.
+++ ă ↑ ++ nu eram ↑ +++
MC: pentru că erai rebel **OARE**↑ + sau de ce?
GC: cred că nu-mi plăcea foarte mult. (CLRVN, p. 240)
- (41) – Ştie cineva cum se cheamă aceste ciuperci?
– Ghebe, **oare**? (<https://www.facebook.com/groups/449102099390181/>)

În concluzie, valorile pragma-discursive ale cuvântului *oare* sunt bogate şi variate şi apar amalgamate la nivel discursiv. Fie că indică gradul fluctuant de implicare atitudinală a locutorului ori diverse nuanţe afective ori natura sursei care stă la baza enunţului locutorului, *oare* actualizează semnificaţii foarte dificil de distins, versatile, puternic ancorate contextual şi, în mare măsură, dependente de poziţionarea acestui lexem la nivelul enunţului interogativ.

Ceea ce se observă aşadar din toate aceste ocurenţe ale lui *oare* (şi, în special, din cele în care este poziţionat la periferia stângă) este faptul că acest cuvânt nu modifică conţinutul propoziţional al enunţului de apartenenţă, ci îl îmbogăţeşte cu anumite semnificaţii contextuale şi, dublând semnificaţia interogativă, îl emfatează: „*Oare* will not modify the meaning of the phrase it attaches to, it will only place it in focus position and change the meaning of the sentence with respect to discourse. [...]” (Ivan 2013: 136).

2.5. *Oare* – propunere de reanaliză

Încercând să sintetizăm observaţiile anterioare, ajungem la următoarele aspecte cu privire la funcţionalitatea şi semnificaţia cuvântului analizat: (i) *oare* este compatibil doar cu anumite structuri frastice de tip interogativ (se regăseşte exclusiv în interogaţii totale, parţiale sau retorice) şi prezintă restricţii combinatorii în raport cu celelalte modalităţi enunţiative principale (asertive/declarative, imperative); (ii) prezenţa lui *oare* nu este neapărat necesară pentru marcarea semnificaţiei interogative a enunţului în care acesta este inserat (altfel spus, *oare* nu este un element obligatoriu în realizarea unei interogaţii); (iii) *oare* are o poziţie variabilă, flexibilă în interiorul enunţului interogativ de apartenenţă; (iv) *oare* se combină cu toate mărcile gramaticale sau lexico-gramaticale ale modalităţii epistemice şi/sau ale evidenţialităţii, un argument puternic pentru semnificaţia sa propoziţională în zona modalităţii şi a modalizării şi/sau a evidenţialităţii; (v) *oare* are în limba română actuală o serie de valori care se înscriu în zona epistemicului, a evidenţialităţii şi/sau a mirativităţii.

În acord cu aceste observații, o primă concluzie parțială la care ajungem este aceea că *oare* este o *particulă discursivă*, prezentând o serie de trăsături decelate recent în literatura de specialitate (Egg și Mursell 2017: 15–48; Weber 2020: 334–363; DTG 2023: 460–461, s. v. *particulă*), pe care le rezumăm mai jos:

- particula este o categorie funcțională specială;
- este reprezentată de o clasă eterogenă⁶ de cuvinte invariabile, cu sens abstract, saturabil exclusiv în context;
- se combină doar cu un anumit tipar enunțiativ (declarativ, interogativ, exclamativ etc.), care, de altfel, determină selecția unui tip de particule sau a altuia (Coniglio și Zegrean 2012: 229–256);
- marchează contrastiv segmentul de discurs aflat la periferia stângă;
- modifică forța ilocuționară a actului de limbaj de origine, adică acea componentă a enunțului care definește atitudinea locutorului cu privire la conținutul propozițional asertat, caracteristică fundamentală a acestor unități pragmatico-discursive care „[...] modify the illocutionary force *by turning it into a more specific force* [s. noastră] reflecting the speaker's intentions/attitude [...]” (Coniglio și Zegrean 2012: 229–256).

De altfel, toate aceste atribute decelate în literatura de specialitate pentru definirea particulelor discursive sunt sintetizate în definiția de mai jos, propusă de Coniglio și Zegrean (2012: 230):

[...] discourse particles display a crucial twofold behaviour. On the one hand, they interact with the clause type, i.e, with the syntactic form of the clause they occur in, since it is a well-known fact that each particle can only occur in certain types of clauses: declarative, interrogative, etc. [...]. On the other hand, they interact with illocutionary force (assertive, directive, etc.), as they contribute to expressing the speaker's intention by modifying it [...] (Coniglio și Zegrean 2012: 230).

Ținând cont așadar de toate aceste particularități, putem avansa ideea potrivit căreia, în limba română actuală, *oare* este o *particulă discursivă al cărei rol fundamental este acela de a modifica forța ilocuționară a enunțului de apartenență, adesea din perspectiva condițiilor de reușită* (Egg și Mursell 2017: 15–48). Mai precis, este bine cunoscut faptul că una dintre condițiile de reușită preliminară, necesare realizării cu succes a actelor de vorbire interogative este aceea că locutorul consideră că interlocutorul este în măsură să cunoască răspunsul la întrebarea pe care acesta (locutorul) o lansează (Egg și Mursell 2017: 28). Prin urmare, coroborând toate aceste aspecte și cu demersul recent propus de Giurgea (2018: 401–431), se poate considera că, în astfel de cadre enunțative interogative, *oare* actualizează, în fapt, „PRESUPOZIȚIA că interlocutorul NU este în măsură să cunoască cu certitudine răspunsul la întrebarea exprimată de

⁶ Este dificil de departajat de alte clase precum cea a adverbelor (mai cu seamă, aspectuale și modale), semiadverbelor, prepozițiilor, conjuncțiilor etc. (v. DTG 2023: 460–461, s. v. *particulă*).

locutor” (Giurgea 2018: 401; 403). *Oare* nu poate fi considerat așadar doar un simplu operator al actului interogativ (marcă suplimentară a actului de întrebare (așa cum propune GALR (2008, II: 714–715)) sau particulă interogativă (v. Farkas (2010: 87–124)), pentru că, așa cum arată și Ivan (2013: 136)⁷, el modifică această semnificație, îmbogățind enunțul în care apare cu diferite alte sensuri suplimentare, prezentate *supra*.

În ceea ce privește semnificațiile recente, pragmatico-discursive observate anterior sub (39), (40) și (41), acestea trebuie, de asemenea, privite în perspectivă tipologică, unde glisarea unor mărci modale și/sau cu funcționare în zona evidențialității către diverse și bogate semnificații discursive și/sau pragmatice, interacționale, a fost adesea semnalată în literatura de specialitate.

Mai mult chiar, Traugott (2007: 139–157) sau Detges și Waltereit (2007: 61–81) au arătat că mărcile modale (glosate în text: MM) și cele discursive (glosate în text: MD) se află într-o strânsă legătură, fapt datorat evoluției lor diacronice, în sensul că MD trec, în procesul de pragmaticalizare, ce implică procese secundare de subiectivizare și intresubiectivizare, printr-un stadiu intermediar de evoluție modală.

De asemenea, Josep Cuenca (2013: 181–217) a subliniat granițele imprecise (*fuzzy boundaries*) dintre cele două funcționări ale unor itemi lexicali de acest tip (cu alte cuvinte, dintre MM și MD).

În fine, o lungă serie de autori – v. printre alții, Degand, Cornillie și Pietrandrea (2013a, b) sau Fedriani și Sansò (2017) – a ilustrat aceste teorii empirice cu exemple de structuri lexicale modale (adverbe, particule etc.) din diferite limbi romanice sau neromanice, a căror semnificație modală (cu precădere, epistemică) sau evidențială prototipică slăbește și, împreună cu aceasta, și puternica implicare atitudinală și afectivă a locutorului.

3. CONSIDERAȚII FINALE

Analiza ocurențelor lui *oare* în limba română actuală arată că acest lexem a acumulat o serie de semnificații semantico-modale și pragmatico-discursive, pe care pare să nu le fi avut în limba veche⁸.

În limba română actuală, *oare* poate fi considerat o *particulă discursivă cu rol de modificador de forță ilocuționară*, având deopotrivă semnificație modală epistemico-evidențială și/sau mirativă, iar, recent, și utilizări pragmatice.

Focalizator, marcă interogativă, marcator al dubiului și incertitudinii, indicator de strategie evidențială și/sau marcator discursiv (reformulativ, metadiscursiv, conclusiv etc.), toate acestea sunt ipostaze actuale ale sensului său originar.

⁷ „We believe that the reason why *oare* (...) cannot qualify as a full overt Q-particle is exactly due to the propositional meaning that it implies [...]” Ivan (2013: 136).

⁸ Cu toate acestea, o analiză amănunțită în acest sens, bazată pe un corpus bogat și reprezentativ, ar fi foarte necesară.

Sub acest din urmă aspect, considerăm însă, spre deosebire de ipoteza vehiculată frecvent în literatură, conform căreia „*oare* always expresses *doubt* [s. noastră], be it fake or genuine, depending on the pragmatical context” (Ivan 2013: 136), că sensul fundamental (*the core meaning*) al lexemului *oare* este, de fapt, de natură evidențială (grefat pe semnificația originară de „alegere liberă”⁹): locutorul face o supoziție/o inferență (adesea de natură speculativă) cu privire la imposibilitatea selectării unui răspuns valid de către interlocutorul său.

BIBLIOGRAFIE

- Bayer, J., V. Struckmeier (eds.), 2017, *Discourse Particles. Formal Approaches to Their Syntax and Semantics*. Berlin – Boston: Walter de Gruyter.
- Coniglio, M., I. Zegrean, 2012, „Splitting up Force, Evidence from Discourse Particles”, în L. Aelbrecht, L. Haegeman, R. Nye (eds.), *Main Clause Phenomena: New Horizons*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 229–256.
- Degand, L., B. Cornillie, P. Pietrandrea (eds.), 2013a, *Discourse Markers and Modal Particles: Categorization and Description*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Degand, L., B. Cornillie, P. Pietrandrea, 2013b, *Discourse Markers and Modal Particles: Two Sides of the Same Coin?*, în L. Degand, B. Cornillie, P. Pietrandrea (eds.), *Discourse Markers and Modal Particles. Categorization and Description*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 1–18.
- Detges, U., R. Waltereit, 2007, „Different Functions, Different Histories. Modal Particles and Discourse Markers from a Diachronic Point of View”, *Catalan Journal of Linguistics* 6, 61–81.
- Dinică, A. M., 2012, *Pronumele și adverbele nehotărâte în limba română*, teză de doctorat. București: Universitatea din București.
- Egg, M., J. Mursell, 2017, „The Syntax and Semantics of Discourse Particles”, în J. Bayer, V. Struckmeier (eds.), *Discourse Particles. Formal Approaches to their Syntax and Semantics*. Berlin – Boston: Walter de Gruyter, 15–48.
- Farkas, D., 2010, „The Grammar of Polarity Particles in Romanian”, in A. M. di Sciullo, V. Hill (eds.), *Edges, Heads and Projections. Interface properties*, Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 87–124.
- Farkas, D., 2022, „*Oare* – Marked Interrogatives and Bias”, în G. Alboiu, D. Isac, Al. Nicolae, M. Tănase-Dogaru, A. Tigău (eds.), *A LIFE IN LINGUISTICS. A Festschrift for Alexandra Cornilescu on her 75th birthday*. București: Editura Universității din București.
- Fedriani, Ch., A. Sansò (eds.), 2017, *Pragmatic Markers, Discourse Markers and Modal Particles: New perspectives*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- GALR = Guțu Romalo, V. (coord.), 2008, *Gramatica limbii române*, vol. I (*Cuvântul*) – vol. II (*Enunțul*). București: Editura Academiei Române.
- Giurgea, I., 2018, „The Romanian Interrogative Particle *Oare* in a Comparative and Historical Perspective”, în G. Pană Dindelegan, A. Dragomirescu, I. Nicula, A. Nicolae (eds.), *Comparative and Diachronic Perspectives on Romance Syntax*. Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 401–431.
- GR = Pană Dindelegan, G. (coord.), 2013, *The Grammar of Romanian*. Oxford: Oxford University Press.

⁹ Cf. definiția *disjunctiei* ca operație de natură cognitivă ce presupune selectarea unui element X sau Y.

- Ivan, R., R., 2013, „Wondering about OARE: Is it a Q-particle for Romanian?”, în *Proceedings of the 2nd Central European Conference in Linguistics for Postgraduate Students*. Pilsen: Pilsen Peter Catholic University, 122–138.
- Josep Cuenca, M., 2013, „The Fuzzy Boundaries between Discourse Marking and Modal Marking”, în L. Degand, B. Cornillie, P. Pietrandrea (eds.), *Discourse Markers and Modal Particles: Categorization and Description*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 181–217.
- Sučić, Lovro 2019, „El caso de acaso: una partícula modal”, *Verba* 46, 279–312.
- Șerbănescu, A., 2002, *Întrebarea. Teorie și practică*. Iași: Editura Polirom, 2002.
- Traugott, E., C., 2007, „Discourse Markers, Modal Particles, and Contrastive Analysis, Synchronic and Diachronic”, *Catalan Journal of Linguistics* 6, 139–157.
- Zafiu, R., 2012, „Conectorii disjunctivi din perspectivă semantico-pragmatică: ipoteze asupra proceselor de gramaticalizare”, *Limba română* 61, 3, 417–428.
- Zafiu, R., 2020, „Biografia gramaticală a unui cuvânt: Oare”, în G. Pană Dindelegan, (coord.), *Dicționar de interpretări gramaticale. Cuvinte mici, dificultăți mari*. București: Univers Enciclopedic, 447–449.
- Zafiu, R., 2018, „Epistemic and Evidential Markers in the Rhetorical Context of Concession”, *Journal of Pragmatics* 128, 116–127.
- Weber, K., 2020, „The German Modal Particle *wohl* between Epistemics and Evidentiality – An interactional and regional perspective”, *Journal of Pragmatics* 170, 334–363.

Dicționare și corpusuri

- Archeus.ro = *Electronic resources for Romanian language*, <http://www.archeus.ro/lingvistica/CautareTextWikisource?query=MERSI&pageNo=1>
- CLRVN = Hoară Cărașu, L. (coord.), 2013, *Corpus de limbă română vorbită actuală nedialectală*. Iași: Editura Universității A. I. Cuza.
- CoRoLa = *Computer-based corpus of reference for contemporary Romanian language*, <http://corola.racai.ro/>
- CORV = Dascălu Jinga, L., 2002, *Corpus de română vorbită – CORV. Eșantioane*. București: Oscar Print.
- DER = Ciorănescu, Al., 2001, *Dicționarul etimologic al limbii*. București: Editura SAECULUM I.O.
- DEX = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, 1998, *Dicționarul explicativ al limbii române*. București: Univers Enciclopedic.
- DIG = Pană Dindelegan, G. (coord.), 2020, *Dicționar de interpretări gramaticale. Cuvinte mici, dificultăți mari*. București: Univers Enciclopedic.
- DLR = Sala, M., Ghe. Mihăilă, M. Busuioc (coord.), 2010, *Dicționarul limbii române, ediție anastatică*, vol. I–XIX. București: Editura Academiei Române.
- DLRLC = Macrea, D., E. Petrovici (coord.), 1955–1957, *Dicționarul limbii române literare contemporane*. București: Editura Academiei Române.
- DTG = Pană Dindelegan, G. (coord.), 2023, *Dicționar de termeni gramaticali și concepte lingvistice conexe*. București: Univers Enciclopedic.
- IVRLA = Ionescu-Ruxăndoiu, L., (coord.), 2002, *Interacțiunea verbală în limba română actuală. Corpus (selectiv). Schiță de tipologie*. București: Editura Universității din București.
- IVRLA IV II = Ionescu-Ruxăndoiu, L., (coord.), 2007, *Interacțiunea verbală. Aspecte teoretice și aplicative (IV II)*. București: Editura Universității București.
- ROVA = Dascălu-Jinga, L., 2011, *Româna vorbită actuală (ROVA). Corpus și studii*. București: Editura Academiei Române.
- RDW = Tiktin, H., P. Miron, 1986–1989, *Rumänisch-Deutsches Wörterbuch*. Wiesbaden, Harrassowitz.

OARE – AN EPISTEMIC AND EVIDENTIAL PARTICLE AND/OR AN ILLOCUTIONARY FORCE MODIFIER?

Abstract

The morphosyntactic status and the semantic value of the lexeme *oare* in present-day Romanian continue to raise questions. The few existing studies in Romanian and foreign linguistic literature have emphasized its mobility and discursive polyfunctionality, and analyzed it as an epistemic modal adverb expressing uncertainty or doubt (see GR 2013: 583), as an additional marker/particle of questions, as speech acts (GALR 2008, II: 714–715) or as a formative in the structure of indefinite pronouns and adverbs *oarecare*, *oarecine*, *oarece*, *oarecum* "certain, somehow, etc.", with the meaning of "free choice" (Dinică 2012: 154).

Our contribution proposes an integrative functional analysis (i.e. pragmadiscursive) of *oare* which emphasizes that it operates at different communicative levels, with fuzzy boundaries between its modal epistemic and/or evidential values and its uses as an illocutionary force modifier. Our hypothesis is that in present-day Romanian, *oare* is a discursive particle functioning as an illocutionary force modifier with an epistemic-evidential and/or mirative meaning, which displays various contextual values.